

Kratka povijest javnog zdravstva u Osijeku

Živaković-Kreže Z

Hrvatski institut za povijest – Zagreb,
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod

Protuepidemijska zaštita u Hrvatskoj, pa tako i u Osijeku, ima stoljetne korijene djelovanja, jer su zarazne bolesti, gotovo oduvijek, tretirane kao opasnost, koja je po svojim učincima i posljedicama za državu jednaka ratnoj opasnosti.

Život na ovom slavonskom području bio je, naime, zbog prostranih močvara, legla komaraca i drugih insekata izložen širenju zaraznih i smrtonosnih bolesti – malarije, kolere, trbušnog tifusa i drugih. To je zapazio i Friedrich Wilhelm von Taube, carsko-kraljevski viši vladin savjetnik, boraveći u osječkom kraju da izvjesti najviše austrijske instance o prilikama na slavonsko-srijemskom području nakon odlaska Turaka Osmanlija; opisao ga je u djelu objavljenom 1776. kao kraj prepun „baruština bez dna, močvara obraslih barskim biljkama i močvarnim šumama, mrtvim blatom.“ Tu su se javljale razne groznice i bolesti od kojih je smrtno stradavao veći broj doseljenika, nenaviknutih na takovu klimu, pa Taube naziva Osijek „groblijima Nijemaca“, koji su se u desetljeću nakon slamanja osmanske vlasti naseljavali na ovim područjima.

I u potonjem, 19. stoljeću uvjeti života u Osijeku i osječkom kraju gotovo se nisu bitno promijenili. U gradu uz Dravu to se izravno očitovalo u opskrbi vodom za nasušne čovjekove potrebe. A u vezi s time su u Osijeku, u zdravstvenom pogledu, i pravi problem bili gradski bunari, koji su zbog neposredne blizine zahodskih jama i uličnih jaraka bili i stalni izvor zaraza, pa su stanovnici grada uz Dravu plaćali danak velikim epidemijama koje su harale među ovdašnjim stanovništvom.

Budući da je početkom 20. stoljeća „Zakon o zdravstvu“ prvi put u Hrvatskoj naglasio preventivne mjere koje je trebalo provoditi radi zaštite ljudskoga zdravlja to je i doba organizacije i unaprjeđivanja zdravstva, pa tako i protuepidemijske službe.

Odvajanjem higijenske službe od opće zdravstvene te otvaranjem Doma narodnoga zdravlja s brojnim službama osigurana je u Osijeku bolja zdravstvena zaštita stanovništva, i to dispanzerskom i protuepidemijskom službom. Sustav zdravstvene zaštite uključivao je od ljeta 1925. tek osnovanu Bakteriološku stanicu, koja je izdignuta na stupanj zavoda i te godine promijenila ime u Epidemiološki zavod. Izgradnjom zgrade Doma narodnoga zdravlja u Krežminoj ulici 1 Zavod je od 1926. djelovao kao samostalna organizacija, koja se od 1928. potpuno uklopila u rad Doma narodnog zdravlja kao njegova specijalizirana Sanitarno-epidemiološka služba i tako je djelovao do završetka Drugoga svjetskoga rata. Epidemiološki zavod, tj. Sanitarno-epidemiološka služba pri Domu narodnoga zdravlja u praksi je ostvarivala zdravstvenu zaštitu i rješavala probleme zdravlja i bolesti s kurativnog, preventivnog i socijalnog gledišta. Nakon završetka Drugoga svjetskoga rata osjećale su se u Osijeku, kao i u većini gradova i područja diljem Hrvatske, a i cijele novonastale države, ratne posljedice na svakom koraku, pa tako i u djelokrugu zdravstva. Pjegavac, trbušni tifus i dizenterija bile su na prvom mjestu u usporedbi s ostalim zaraznim bolestima, a i opće higijenske prilike u to su vrijeme vrlo loše. Stoga su 1945. provedeni reorganizacija i daljnji razvoj higijenske službe pa je u prvim poslijeratnim godinama epidemiološka služba u Osijeku djelovala kao Gradska sanitarna inspekcija sa samostalnom dezinfekcionom stanicom u sklopu Doma narodnoga zdravlja. Godine 1949. rasformirane su sanitarno-epidemiološke stanice, tako i osječka, koja je podijeljena na dvije posve samostalne ustanove, i to Sanitarno-epidemiološku stanicu Gradskoga NO-a Osijek i Sanitarni inspektorat područja Osijek. Objedinivši se 1950. Sanitarno-epidemiološka stanica dobila je naziv Higijenski zavod. Od 1951. godine, pa nadalje, primarni rad usmjeren je na „zdravlje naroda kao cjeline“ pa je higijenska služba Zavoda od tada izučavala porijeklo svih bolesti od kojih se razboljevalo stanovništvo i utvrđivala uzroke smrti; ispitivala uvjete pod kojima su bolesti nastajale te istraživala uzroke tih bolesti; pronalazila načine za njihovo suzbijanje obavljajući, pri tome, izvjesne djelatnosti u vezi sa suzbijanjem tih bolesti; intenzivno je proučavala odnos između ljudi i njihove životne sredine istražujući patogene činitelje u životnim uvjetima tražeći pri tome mogućnost za eliminaciju, tj. sanaciju, tih nepovoljnih čimbenika radi bržeg stvaranja uvjeta za što zdraviji život. Od tada se nastoji da se higijenska služba „ne poistovjeti sa epidemiološko-bakteriološkom službom“ već da se usmjerava na higijensko-socijalne prilike, odnosno da se higijenski rad ne svodi samo na borbu protiv akutnih zaraznih bolesti, nego da se služba sve više bavi ispitivanjem geneze zaraznih bolesti, te da

traži i predlaže mjere preventivnog karaktera radi suzbijanja zaraznih bolesti.

Godine 1960. i 1961. donijele su promjene u organizaciji izvanbolničke zdravstvene zaštite na području Hrvatske, pa tako i Osijeka pa je Higijenski zavod promijenio ime u Zavod za zaštitu zdravlja Osijek. Djelujući do 1968. u istoj preventivno-medicinskoj ulozi kao i prijašnji Higijenski zavod, kada je objedinjena sva izvanbolnička zdravstvena zaštita u preventivno-medicinsku ustanovu Zavod za zaštitu zdravlja Osijek, u kojoj se – spajanjem Doma narodnoga zdravlja Osijek i Zavoda za zaštitu zdravlja Osijek – ujedinila kurativna i preventivna zdravstvena zaštita za područje općine Osijek. Tim objedinjavanjem Zavod je preuzeo funkciju Epidemiološkog odjela Doma zdravlja kao redovitu službu. Budući da je Zavod 1976. imao velik broj zaposlenih, uslijedila je reorganizacija. Dio Zavoda koji je predstavljao preventivnu medicinsku službu (bivši Higijenski zavod) organiziran je u OOUR higijensko-epidemiološke zaštite, a Mikrobiološki laboratorij zajedno s Biokemijskim laboratorijem nalazio se u OOUR-u laboratorijske dijagnostike, tj. mikrobiološke i serološke dijagnostike te kemijsko-sanitarne dijagnostike. Budući da takovo ustrojstvo nije bilo dobro rješenje, Zavod za zaštitu zdravlja Osijek podijelio se 1982., kao Složena organizacija udruženoga rada (SOUR) Dom zdravlja Osijek, u dvije organizacije udruženog rada (OUR-a): Dom zdravlja Osijek i Zavod za zaštitu zdravlja Osijek. Tako su se ponovo u sastavu Doma zdravlja Osijek našle sve preventivno-medicinske djelatnosti koje su ranije djelovale u Higijenskom zavodu Osijek. No, ne zadugo jer se 1989. Zavod izdvojio iz Doma zdravlja Osijek i postao samostalna ustanova – Zavod za zaštitu zdravlja.

U djelovanju od 1996. Zavod za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije i nadalje je – Služba za epidemiologiju, Služba za mikrobiologiju, Služba za zdravstvenu ekologiju, Služba za socijalnu medicinu, Služba za DDD, Školska medicina, Centar za prevenciju i liječenje bolesti ovisnosti Osijek – pratio (i prati), skrbio (i skrbi) za sve čimbenike koji utječu na zdravlje stanovništva, a to su: zarazne bolesti, nezarazne masovne kronične i akutne bolesti, sigurna i zdrava prehrana pučanstva i sigurni predmeti opće uporabe, sigurna javna vodoopskrba i odlaganje otpadnih tvari, široki nadzor nad objektima prehrane, ugostiteljskim i drugim javnim ustanovama s osobitim naglaskom na higijensko-sanitarnu edukaciju osoblja u prehrani te podizanje zdravstveno-odgojnog standarda kod posebno eksponiranih grupa stanovništva.

Literatura

1. Belicza B. Zdravstvo i zdravstvene prilike u Slavoniji u 18. stoljeću“, Zbornik Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, Osijek, 1991;297-300.
2. Živaković Kerže Z. Javno zdravstvo u Osijeku – osamdeset godina; Od Epidemiološkog zavoda do Zavoda za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije (1925. – 2005.). Zavod za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije, Osijek, 2005.

Kontakt

Dr. Sc. Zlata Živaković-Kreže, znanstvena savjetnica
Hrvatski institut za povijest – Zagreb,
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod, Republika Hrvatska
e-mail: zkerze@yahoo.com